

طُورِ طَرِيقِ عَلِيٍّ

برنجی حزه

مَلَامِيك

مندرجات :

- افادہ مخصوصہ : سبب تالیف حقنہ ایصاحاب .
مقدمہ : تصوف اسلامک صورت ترشچی ، ایلك صوفی ، ایلك ملامی
قسم اول : تریعت ، طریقت ، ملامیہ حقنہ آفریفات .
دورہ اولی - قصاریہ - ملامیلکی و ملامیلری .
دورہ وسطی - بایرامیہ - ملامیلکی و ملامیلری .
توحید ، اقسام توحید ، توحید وحدانی ، مسلك العشاق و ذیلی .
قسم ثالث : دورہ اخری - عرب خوجا افندی - ملامیلکی .
تراجم احوال ، تدقیقات و مطالعات ، وحدت وجود ، خانہ .

محرری

خداوندکار ولایتی مکتوبخیزی

أبو رضوانه : صادق و جہدانی

—•••••—

مشیخت جلیله اسلامیه تدقیق مصاحف و واقعات شرعیہ مجلسنجه
بعدالتدقیق طبع ایلدشدر

شہزادہ باشی — اوقاف اسلامیه مطبعہ سی

۱۳۳۸ — ۱۳۴۰

❦ زيورھر مقالہ بسم اللہ ❦

ويردى قدرت خياله بسم الله
 امر ذيبال اولور كماله قرين
 باب باغ بلوغدر (با) سى
 سنه (سين) سى سعد سلمى در
 (ميم) سى فواره كرمدر ايدر
 حسن صورتله منتهى اولمش
 باق ، بصيرتله لفظه (الله) ه
 عين رحمت ميانده (الرحمن)
 (الرحيم) انتهاده كلشن فيض
 جسر ممدود وراه ممتددر
 اولدى منشور رحمته طغرا
 والدينى اودم اولور مغفور
 نقش اولور لوح دلده اى (شاكر) [۱] ويرد شهرت مقالہ بسم اللہ

الحمد لله رب العالمين ومولى المؤمنين والصلوة والسلام على خير خلقه
 سيدنا محمد خاتم النبيين والمرسلين وعلى آله وصحبه الطاهرين الطيبين
 اجمعين .

[۱] فعول علمادن احمد شاكر افندى مرحومك (روض ورد) نندن
 تيمناً وتبركاً اقتباس ايدلمشدر . روض ورد: اسماء حسنى شرح لرنيك اك وجيز
 موبليغيدر .

افاده

بر سائق معنوی، بوعاجز مزجات البضاعه پی، عموم طرق علیہ نک
سلسله نامہ لرینی جمع برکایات وجودہ کتیرمک کبی حدینک، جهد
وجدینک فوقندہ کوچ برایشه سوق ایتدی .

سرمایه سز؛ فقط لطف باریدن امید وار، روحایت پیامبریدن
مددخواه بردکانبجی حس وتوکلای ایله برطرفدن جمع وادخار معلوماته،
برطرفندن ده ترتیب و تحریره بسمله کش ایتدار اولدم .

سلسله نامہ لر، باستانفجده کی تصور و ترتیبم دائره سنده وجوده
کلدکجه شوق وغیرتم آرتیوردی؛ آنجق «اکمال ایتدم» قساعتنده
بولوندقلرمک عددی آرتدقجه اولکبیرک نقصانلری، برچوقده یا کلش
جهتلری بر، برر به لیرمکه باشلادی .

اووقت آ کلادم که؛ هیچ بریسی اکیال ایدمه مشم . بناء علیہ
هباء ما یرا جراسنی دامنس برعجول انتباهیه - ویکی باشدن باشلارجه سنه -
نواقصی اکیال، یا کلش لری تصحیح ایچون اوغراشیر، برطرفندن ده
تبعه اته دوام ایله اقتطاف وجمع معلوماته چالیشیر ایکن اصطلاحات
صوفیه پی جامع بر قاموسه احتیاج اولدیغنی، بوبابده کی آثار متفرقه نک
و (مصطاحات الصوفیه)، (شرح اصطلاح الصوفیه)، (مجموعه
اصطلاحات) کبی یازمه آثارک دکل؛ (رساله قشیریہ)، (منهاج الفقرا)
کبی داها مکمل ومطبوع لرینک بیله تطمین احتیاج ایدمه مکده بولوندوغنی
نفسمده کی تجربہ نک مرارت الیمه سیله آ کلادم . ایشته بو آ کلایشر،

یوقاریده عرض اولونان سائقه ایله وجوده کتیرمک ایسته دیکم کلیاتی (اصطلاحات) و (-اسل) اعتبارله ایکی قسمه آیرمق لزومنی احساس آیه دی .

نام (قاموس) کدلالت معناسیله متناسب برحجم کیر پیدا ایدمه یه جک ایسه ده هر حالده (اصطلاحات صوفیه) نک هپسنی و تفصیلات مقتضیه سنی جامع بولوندورمغه چالیشیله جاغی جهتله بوقسمه (قاموس طرق علیه) و جامع سلاسل اوله جاق ایکنجی قسمه ده (طومار طرق علیه) ناملرینی ویرمه نی مناسب بولدم .

قاموسه عائد افادات سائرینی - ا کاله موفق اولوبده طبع ایتدیرد بیلیرسم - اونک دم انتشارنده یازیله جاق افاده مخصوصه یه بیراقرق عرض ایدرم که ؟

بو ایکی قسم تألیف ایچون اقتطاف و ادخار معلوماته چالیشدیغیم ائناده طویلانان نوظلردن (طومار طرق علیه) منزله مناسبندار عد اولونه بیله جک رساله لر وجوده کتیرمکه کافی یازیلرده پیدا اولمغه باشلادی . طومار منزه برنجی جزء انخاذا ایتدیکمز بوزساله ایسته اونوظلرک، موضوعی حقتنده فکر مخصوص ایدینه بیله جک قدر معلوماتی محتوی اولانی در . [۱]

طومار طرق علیه نشریاتنه بو (میلامیلک) رساله سیله باشلاییشمزده برکونه قصد ومعنی توهم وعزو ایدنلر وبالله کیرمش اولورلر: چونکه بوزساله نی تقدیمده ایلك اول تمام اولو ویرمه سندن باسقیه سائق یوقدر . بو جزءی تحریر و تشکیل ایدر ایکن کوجم یه تدیکی ، عقلمک ایدر دیککی ، فهممک ادراک ایدمه بیلدیککی قدر معلومات متفرعه علاوه [۱] ایکنجی سنی ده بمنه تعالی (طومار) ک مختصری تعقیب ایدمه جکدر .

وقىعات وجدانيه مه كورد مطالعات مخصوصه سرد ايتىك ايستهدم
وايتدم اميدنددم :

يا كليشى ، نقصانى « يوق » دكل ؛ « آذر » ديمه بيله ديلم وارماز .
سببي : ادراك و عرفانك يتشمه ديكى ، يتشمه مه ديكى مباحثه اصابته
يك كوودنه مه يتشمدر . ازان حمله :

۱ - ملايلىكى ، طرق عايه مياننده بر طريقت مستقاه دكل ؛
طرق عليه ده غايه به ريامزجه وصول ايچون اختيار ايدلمش علوى بر
مسلك و مشرب بولدم .

۲ - بايراميه ملايلىكنك مبدأدن - سگزنجى عصر ك اواسطى -
لعلى زاده زمانه قدر كچن مدت ايچنده بو مسلكى تعقيب ايتدكلىرى
ادعا اولونان (۶۰) دن زياده مشايخ محترمه نك اوزون ، قيصه ترجمه
حاللرينى اوقويه رق مشارالهمدن يالكز بريسيه مريدانى - بنم آكلايه -
بيلديكم معناسه كوره - ملايلىكى تماميه تمثيل ايتمش كوره بيلدم .

بو يالكز بنم كوروشمدر ؛ باسقه لر ينك حقايق بين كوزلىرى داهل
زاده كوره بيابرلر . كندى اجتهاده قارشى ضعف اعتماد بيان ايديشم
ايسته بو مطالعاته مبنى در .

ارباب كالمزك صلاحيتداران عرفانى رساله ده هر حالده موجود
اولاجاق نقصانى اكمال و ياكشلىرى تصحيح ايچون بذل لطف اخطار
بو يورر لسه شهبه يوق كه ؛ تلاميذ عليه لر ينك صنف شا كريننه التحاق
ايله كنديلرينه عرض متدارى ايلرم .

عجز عباد سبحانى

خداوندكار ولايتى مکتوبجيسى أبو رضوان :

مصطفى صادق وجدانى بن مصطفى صادق

بن محمد فائق زعفرانبولى

استانبول

مقدمه

اسلام (تصوف) نك صدر اسلامده روح اسلامدن دوغدوغنی قبولده علماء غریبدن ا کترینی حالا متردد کورویورز .
اسلامی آگنه بو بونه اولچوب تدقیق ایدرک تدقیقاتلری نتایجینه نشر ایلهین بو عالمک نظریه لری اسلام عالمده قارشیده ، بری بریلرینه قارشی ده بک مختافدر . بونلر دییورلرکه :

۱ — اسلام ، تصوفی خریستیان راهلرندن آلدی . یوق ، اونلردن دکل ؛ ایرانیلر واسطه سیله هنددن اوکره ندی .

۲ — تصوف جریانی ؛ اسکندریه مکتب یونانیسندن - نوافلاطونیلکدن - متأثر اوله رق دوغدی . متصوفه آره سنده صوکره دن منتشر (پانته ئیزم) عالم اسلامه ایران طریقله هندن کیردی .

۳ — تصوف جریانی ، (آری) روحنک (سامی) روحنه غلبه سی در . اسلامی ، عظمای اسلام قدر تدقیق ایتدکلری حالده مطالعه لرینی غیر اسلامی روحیتلرله خلط و مزج ایدرک بورودنلره قارشیه نورالسموات و الارض اولان الله تعالی حضرتلرینک پیشگاه بصیرتلییه ایشار ایتدیکی نور عرفان و ایقان ایله عمق روح اسلامی داها اینجه ، داها دریجه کوره بیلنلری :

۱ — اسلام تصوفنده کی (فنا) نك همد (نیروانا) سیله مناسبتی یوقدر .

۲ — خریستیانلق ، اسلام اوررنده هیج بر تأثیر ایقاع ایدمه مشدر .

۳ — تصوف اساسلری صرف قرآن و حدیثدن ترشح ایشدر . [۱]

[۱] بو آتی نظریه دارالفنون مدرسین محترمه سندن کوپرلی زاده فوآد .

بکک (تورك ادبیاتنده ایلک متصوفر) نامنده کی اثرینک (۱۹) نجی صحیفه سی

حاشیه سندن اقباس ایشدر .

اوت ، اسلام ، هندوسندن ، ابران و يونانندن آز ، چوق فيض و فكر ، رمز و ذكر آلمق افتقارينه دوشمكسزین روح تصوفنی اونلرده کی تصوف جريانلرينده سالم و صاعلام فيض و ايقانلر بخش ايدە جك . باض وريان منابعدن : قرآن و حديثدن اخذ ايدە رك و ايدە دار فيض فياض كريم اولمشدر . چونكه ؛ جناب واجب الوجود قرآن نريمنده :

« فمن كان يرجو لقاء ربه فليعمل عملاً صالحاً » ،

فرمانيه : « ريسنی كورماك ديله ين عمل صالح ايشلر » بويورمش و كتاب و سنتدهده اعمال صالحه ايچون انواع كشيده و طرائق و فيره مندج بولونمش اولدوغندن : « الطرق الى الله بعدد انفس الخلائق »

تعريفيله : « جناب واجب الوجوده وصول يوللری صاييله مایه جاق قدر چوقدر » ذيله مشدر .

امتك اذ خيرلى اعمال صالحه به مواظبت ايدە رك رضاء اللهه نائل و او شوق و ذوق ايله لقاء اللهه واصل اولماسنی ايسته ين رسول بشير امت پناه عليه صلوات الله حضرتلری ده (طرق الى الله) ك اذ ياقين سواميني اولمق اوزره (طريق ذكر الله) ي بالارائه :

« ان القلوب تصدأ كما يصدأ الحديد و جلاها ذكر الله »

حديثيله : « قابلرده دمير باصلا نير كبي باصلا نير . اونك جلاسى اذ ذكر الله در . » بويومشدر .

ينه قرآن حكيمنده :

« يا ايها الذين آمنوا اذكروا الله ذكراً كثيراً »

نظم جايبلى ايله : « بنى ، چوق ، چوق ذكر ايدىگيز » بويوران

حق جل و علا حضرتلری :

« ولذکر الله اكبر »

« اقم الصلوة لذكركى »

« فاذكرونى اذ كركم »

آيات بيناتيله اهل ذكركه بشارت سمادت عنايت بويورمش و (صلوات)
 اشرف عبادات اولدينى حالده بعض احوال و اوقانده ادا ايديله من ايكن
 (ذكر الله) عبادات و طاعاتك لبنى تشكيل ايله ديكندن :

« الذين يذكرون الله قياماً و قعوداً و على جنوبهم »

آيت كريمه سيله عموم حالات و اوقانده ادا مساعده سبحانيه سنه
 مظهر اوله رق فضل ديكر كسب ايتمشدر .

ايمدى ، ذكر الله ، امت محمدية ايچون راهبر مقصد اقصى و بشير
 مطاب اعلا در . افضل انواع ذكركه تلاوت و استماع قرآن در .

[اخطار : تصوف اسلام ، ايسته قرآن دن بوجه مابين ايله ترشحه باشلا دى .]

* * *

حديث قدسيده : « انا جليس من ذكركنى »

بويوران رسول كبريا عليه اكمل التحايا حضرت تلى « ير يوزنده
 (الله - الله) دين اولد قجه قيامت قوبماز تلقينده بولوندى و غنى و طريق
 حقه ركن قوى ذكر الهى اولوب ذكركه دوامسز و اصل حق اولمق
 ممكن اولمادى جهته ذكر اللهم لسان و جان ايله صورت ايفاسنى
 سنو درت طور اوزرينه تعلم و تلقين بويورمشدر :

طور اول : مكدن مدينه يه هجرت سنى لرى ائناسنده اوچ كون
 اوچ كيجه اختفا كاه نيئانه لرى اولان غاز مباركه سيد المهاجرين
 عليه صلوات الله المعين حضرت تلى رفيق صديق لرى (ابو بكر الصديق)
 برضى الله عنه : « جالساً على الفخذين و غامض العينين المتبركين على

وجه التثلیت» یعنی : «دیز چو که رک مبارک کوزلری قابالی اولدینی حالدہ اوج کره تکرار ایتک صورتیله (ذکر خفی) نی تلقین بویورمشدر .
 طور ثانی : — سلطان الانبیا حضرتلری (عمر الفاروق) رضی اللہ عنہ ذکر اللہ مداومت وجوبی امر و توصیه بویوردقلری صبرہ دم (لا اله الا اللہ) کلمه توحیدی « بالمد و حبس النفس » : (لا) و « بالمد و الحبس » : (اله) و « باللفظ و الرمی » : (الا) و « بالمد و الرمی » : (الله) تعریفیله اوج کره تکرار ایدرک تلقین بویورمشدر .

طور ثالث : سردار اصفیا حضرتلری ، حلیله جلیله سنک ارتحالی اوزرینه تعزیه ایچون (عثمان ذی النورین) رضی اللہ عنہک خانہ سنی تشریفلرنده مشار الہی قارسیلرینه اوطوردوب :
 — ذهن و فکر گدن دنیاہ عاند شیلری چیقار .

امریله تخایه باطن ایتدیردکن صوگرا بلا حرف ولا صوت (الا اللہ) دیمه یی تلقین بویورمشدر . ایشته بوده (ذکر قلبی) در .
 طور رابع : امام الاولیا حضرتلری ، (علی المرتضی) کرم اللہ وجہه و رضی اللہ عنہ بر کون قارسیلرنده اوطوردوب یر یوزنده (الله) دیه جک کیمسه قالمایجه قدر (ذکر الله) ه مداومت لزومنی تبلیغ بویورمالری اوزرینه علی المرتضی :

— یا رسول الله ! ناصل ذکر ایتمه لی ؟

دیه استیضاح آیاه مشدی . سید الاولین و الآخین حضرتلری :
 — کوزلریگی یوم ، سکوت ایت ، بن یاپیم ، سن ، دیکله و صوگرا یاپ .

دیدکن صوگرا مبارک کوزلری قابالی اولدینی حالدہ رأسه

سعادتلرینی ابتدا صاغ ، متعاقباً صول طرفلرینه چه ویره رک و جهر صوت ایدره رک : (لااله الاالله - لااله الاالله - لااله الاالله)
 ديه تلقين بوبورمش ، جناب علی المرتضی ده بوتعریف رسالتناهی وحه ایله و جهر صوت ایله کلمه مبارکه توحیدی اوچ کره تکرار ایله مشدر .
 ایشته بودد (ذکر جهری) در . [۱]

[اخطار : قرآن کریمدن ترشحه باشلایان صوف اسلام ایشته صور مسوطه و جه ایله مشکاة نبوت محمدیه دن نبعان ایتدی .

فخر عالم صلی الله علیه وسلمک چهاریار کزینندن باشقه اوله رق کندیلرینه اُک زیاده قرین اولان بعض خواص اصحابنه ده تلقین ذکر بوبورمش اولدقلری حننده طریقت علیه بدویه سلسله نامه سنه ایضاحات لازمه درح ایديله جکدر .

چهاریار کزین حضراتی ، مشکاة نبوت محمدیه دن احذ و اقتباس ایتدکلری انوار ذکر اللهک فیض و ذوق معنویسنی کندیلرینه منحصر بر اقایوب قرینلری اولان خواص اصحاب و تابعین کرامه [۲] ، حضرات

[۱] ذکر اللهک بواطوار اربعه ایله تلقینه عائد معلومات مبسوطه نی دیگر آواره ترجیحاً حریری زاده کمال الدین افندی مرحومک یا لکز فاع کتبخانه سننده موجود و غیر مطبوع (تیدان وسائل الختایق فی بیان سلاسل الطرائق) ندن اقتباس ایله دک .

[۲] امام علی رضی الله عنک (حسنین محترمین) ایله اصحاب رسول الاهدن (کمیل بن زیاد) ، سادات تابعیندن (حسن بصری) به تلقین ذکر ایتدیکنی صاحب تفسیر روح البیان (شیخ اسماعیل حقی جلوتی) « جلوتی » سلسله نامه سننده و جناب رسالتناک افندی مرک علی المرتضایه ، حضرت امامک ده (حسن بصری) به الباس خرغه ایله دیکنی (زین الدین حافی) « عوارف المعارف » حاشیه سننده بیان ایتمش ، بوفقره ثانیه نی ده شیخ اسماعیل حقی سلسله نامه سننده ذکر ایله مشدر .

ابوبکر الصدیق حضرت تدرینک (سلمان الفارسی) به تلقین ذکر خفی ایله دیکی

تابعين ده تبیع تابعينه ، اولرده متأخرينه تلقين ایتمه لری سایه سنده ذکر اللهم فیوض معنویه سی ایله ارشاد و افاضه امتده مادی ، معنوی ابراز کمال ایدن ذا کرن چوغالارق صنوف سائرده متدن تمیز ایله دکرنندن بونلره (زهاد) ، (عباد) و صفیره ده ابراز حرمت اولونمغه باشلاش ، (واصل بن عطا) نك (حسن بصری) کبی سیدالتابعین و سند العارفين بر عالم فاضل و بر مرشد کمالک نسبت و احتیسادندن اعتزالی صورتیه ظهور ایدرک تعاقب سین ایدر سوع و توع ایدن معتزله و فرق حادثه سائرجه صنت زهادنک ده نمد بلمه سی خو اس اهل سنت اولان اهل ذکره او اذبان زهده بدعتک نام سفیه و مذهب سقیمندن نام تزیه و مذهب مستقیملرینی تبریه و تفریق مجبورتنی و یرمش و عصر ثانیکنک نصف اولنه تصادف ایدن بو صیره لرده یعنی ایکنجی عصر هجرینک نصف اولی ایچنده اعظم زهاددن (ابو هاشم الکوفی) (صوفی) نامنی آلمشدر .

کنیه سیله مشهور اولان (ابو هاشم) کوفه لی و فقیه مشهور (سفیان ثوری) ایله هم عصر و طرفین یکدیگرینه فارسی یک زیادد حرمتکار ایدی . ابو هاشم ، سفیانک مذهبه سالك ایدی و سفیان ده حق مشار الهده شویله دیردی :

— ابو هاشم اولماسه ایدی ؛ بن (ریا) ده کی انجه لکری آکلایه مایه جقدم .
 أبو هاشمی کورونجه یه قدر (صوفی) نه در بیلمز ایدم . اوندن اولده اکابر وار ایدی . زهد و ورعه ده ، طریق توکلده ، طریق محبتده کویکک معامله

محقق و جناب سلمانک علی المرادندن ده فیض آلدینی بعض کتب صوفیه ده مندرجدر .

عمر الفاروق و عثمان ذی النورین حضرتانندن تلقن ذکر ایله نلره عائد تفصیلات سلسله لری مشار ایهاه منتهی طریق قتلک سلسله نامه لرنده حکایه ایدیله جکدر .

ايدرلردى ؛ لکن اول کيمسه که؛ آکا (صوفى) ديديلر: (اَبُو هَانِم) ايدى .
آندن غيرى به بونام اطلاق اولونماشدر . کئذک اول خاقاه که؛ صوفيلراچون
بنا ايتديلر ، اولدرکه رمله شامده ايله مشلدر . « [۱]

ايلک اول (صوفى) نامنى آلان و بونام ايله استهار ايدن مشار
اليه (اَبُو هَانِم الصوفى الکوفى) در . بونک عکسى ادعا اولونماشدر .
کئديسى سوره حواليسنده نبيخ ايدى . ايلک زاويه صوفيه رمله
شامده مشار الهه مخصوص اوله رق قورولمش ، مريدان وسالکينى ده
کئديسى کى (صوفى) نامنى آلدق لرندن (زهاد) و (عباد) و صعلربله
تجبل اولنه کلن اهل ذکر اوندن سوکره (صوفى) ، (صوفيون)
(صوفيه) لقبربله استهار ايدرک (تصوف) نامى ده بو صورتله
دوغمشدر . [۲]

* * *

مسلك تصوف ، منبع اصلينک کمال فيضانيله متناسب بر جريان
آلهرق مهم بر استعداد توسع کوسترييور ، چونکه طرف ، طرف
صوفيلر چوغاليور ، ايجلر بده پک ممتاز وعزمکار سهارلر يتيشيوردى .
هر مسلك مباديسنده اولدينى کى مسلك تصوف سالکربنى ده
برچوق موانع قارتيلادى ؛ فقط (بايزيد بسطامى) ، (جنيد بغدادى)
کى ذکر اللهک بريسى طرفندن (خفى) ، ديکرى طرفندن (جهرى)
طورلرى تمثيل ايديلن ايکى صوفى معظمک که ، مایه فطرت عارفانه لرى
عزم و متانتله يوغورولمش تصوف ادرلى ايديلر - ثبات و مجاهدات خدا
پسندانلرى تصوفک آز بر زمان ظرفنده بلاد اسلاميه نک هر طرفنده
انتشار و تعممنى تأمين ايله ديکندن عراقک (بصره) و (کوفه) سى

[۱] نفعات الانس ترجمه سى ص ۸۶ .

[۲] (صوفى) و (تصوف) حقنده کلياً تمزک (قاموس طرق عليه)

قسمنده معلومات مقصلا مندرجدر .

ایله (بغداد) ی کبی تورکستانک (نیشابور)، (مرآت) و (مروی)،
 صوکر (بخارا) سی ، (فرغانه) سی برر دارالتصوف کس-یله رک
 صوفیلرله طولغه باسلامش، بشنچی عصرده ظهورایدن (امام قشیری)،
 (احمد غزالی) کبی اعظم امتدن برنجیسی مسلاک تصوفک مذهب
 اهل سننه موافقت کامله سنی تبیه ، غزالی ده بو خصوصی کمال اهمیتله
 اذهان امته تلقینه ، معقین کرامی ده عین مقصدی تعمیم و تطمینه موفق
 اولدقلرندن ایوم میلیونلرجه اهل سنتی مکتب فیض و مناسب کالنده
 تربیه ایله شیرین حال اتمکده بولونان طررق علیه ، مؤسسین عظامنک
 مادی ، معنوی عرفانی و سلوک و مجاهدهده مظهر اولدقلری فیض و کمال
 سبحانی ایله متناسب آداب و ارکانی ایله تأسس اتمکده باشلامشدر .

* * *

اوچونجی عصر هجریده تصوف جریان و عرفاننک اک باشلی
 مراکزندن اوله رقصینه سند بر خیلی متصوف یتشدرن (نیشابور [۱])
 صوفیلری میاننده سیرت و مسلک کنجه ممتاز برسیهای عرفان و اونک مسلک
 و مشربنه انتساب و امثال ایله اشتهار ایدن برصنف مریدان پیدا اولمغه
 باشلامشدی که ؛ تورکستانک بو طائفة عارفه سنک سیرت و مسلک کنه
 عائد اخبار ، مهد اولین تصوف اولان عراقده انتشار ایدنجه (سهل بن
 عبدالله تستری) ، (جنید بغدادی) کبی افاحم صوفیه :
 « اگر احمد مرسلدن صوکره بر پیغامبر داها کلک روا اولسه ایدی بونلردن
 اولوردی » [۲] تحفة تقدیراتی اتحاف ایشلردر .

[۱] عربیده بواسم (نیشابور) شکلنده یازلقده در .

[۲] [نفحات الانس ترجمه بی ص ۱۱۳ .] بو عبارة مترجمه نك (نفحات) ده

اصلی شودر :

« سهل تستری و جنید گفتند : اگر روا بودی که پس از احمد مرسل

صلی الله علیه وسلم پیغامبر بودی از ایشان بودی . »

ایسته او سہای عرفان ، او مظهر فیض رحمان ہدایت حالندہ
 ﴿ صوفی ﴾ طانییرکی اواسط حال مجاہداتندہ (ملائی) نامیلہ مشار-
 بالنبان اولان (ابی صالح حمدون بن احمد بن عمارة القصارالنسابوری)
 و (ملامیون) اونک عرفای پیروانی ، (ملائیہ) دہ اونلرک مسلك
 عالیسی در .

أک باشدہ عبداللہ تستری و سیدالطائفہ حنید بغدادی کی اعظم
 رجال اللہ بولونمق اوزرہ عالم تصوفک ألبیوک ، اک کز بد سہمالری وبالخاصہ
 شیخ الاکبر (محی الدین عربی) طرفندن تقدیر و تجیل اولونان مسلك
 ملائیہ داها او دورلردہ ، متعاقب عصرلردہ عجیب و غریب تقلیلرہ ،
 تقلیلرہ معروض اولمش ، بلاد عثمانیہ اخیراً ایکی طائفہ ملائیہ یہ مہد
 ظهور اولدینی حالہ ملائیملکک طرز تلقیسی بزده دہا عجیب شکہ
 کیرہ رک لغویونمزی دہ صائمشدہر :

کلمة (ملامت) ی « قینامق ، آزارلامق ، عتاب و سرزنش ایتمک »
 دیہ تعریف ایدن تورکچہ لغت کتابلرمزدن بر ایکیسندن باشقہ سندنہ
 ﴿ ملائیہ - ملائی - ملامیون ﴾ ہ عائدتعریفات اولمایوب او ایکیسندنہ [۱]
 « حکماء کلیہ » و « کلییون » تعریف عجیبی مندرجدر . [۲]

[۱] اونلرک بریسی احمد و فیک پاشا مرحومک (اہجۃ عثمانی) سی
 و دیگرری رشاد و علی نظیمی بکارک لغت کتابی در .

[۲] معلوم ارباب دانشدرکہ (کلیہ) و (کلییون) دینیلن مذہبنک
 مؤسس میلادعیسادن (۴۲۴) سنہ اول دوغان فلاسفۃ قدیمہ دن (آنتیستن) در .
 ینہ میلاددن (۴۱۵) سنہ اول دوغان سینوبلی (دیوژن) آنتیستن ک
 شا کردی و مذہبنک دہ اک مفرط سالکی ایدی .

اسکی حکما و فیلسوفلردن مملکتیمرک اک زیادہ ظانیدینی بو (دیوژن) در .
 بو طانییشمز ، ہمشہریلکدن زیادہ کندیسنہ عطف اولونان اقوالک لسانمزہ
 ترجمہ اولونمش بولونمسی در . . بویوک اسکندرہ :

(اختری) کبی بعض کتب لغات « ملام » و « ملامت » ی
 « رسوایلق » معناسیله تعریف ایتمش ، (قاموسی ترکی) ده ملام و ملامتی
 تعریفدن سوکرا « ملامت » دن اسم منسوب اولان (ملامی) ایچون :
 « حکمای کلیون مسلکنه قریب برمسلك قلندرانه اتخاذایدن طریقترندن
 برینه تابع آدم . »

دیمشدر. اُك بیوك لغویونمزدن اولان احمد و فیک پاشانك تعریف
 ملامیونده لاقیدانه بر ادا ایله « حکمای کلیون » دبیشندن ورشاد
 و علی نظیما بکلرکده پا-ایه پیروز اولیشلرندن زیاده شمس الدین سامی
 بکک (قاموس ترکی) سنده کی تعریف نظر دقتعزی جلب ایتدی .
 دیمک که ؛ شمس الدین سامی بک :

۱ — اسلامده حکماء کلیون مسلکنه قریب طریقتر بولیندوغه قائل .

۲ — ملامیک ایله قلندرک آراسنده کی فرقدن ذاهل .

(قاموس الاعلام) نده اهل طریقه فارشی نیزن باقیشی وضعیتده
 بولوندیغی سویله نوب طوران مشارالیه هر زمان مستفیدی اولدیغمز

« کولکه ائمه ، باشقه احسان ایسته هم »

دین دیوژنه اختیاری اوله رق فقر و سفالت حتی برکوب ایچنده یاشامش ،
 ماملکی برزنیبل ، برباستون و چناقندن عبارت اولوب برچو جوغی آووجیله سو
 ایچرکن کورونجه چنانغی ده قیروب آتمشدر .
 بعد الوفاة جسدینک سوپرون تیلکه آتلانسی وصیت اتمش ایسه ده دوستلری ططنه لی
 بر جنازه آلای و مزارینک اوزرینه ده (ناروز) صرمندن بر کوپک رسمی
 یاعشردر .

دیوژنه بویله اختیاری برسفالت وذات ایچنده یاشادینی حالده پک زیاده
 تفخر و غرور بسلرמש . خو جاسی آنتیسنده نمایش و عظمت ایله فضیلت فروشلق
 ایندر دینه مهم ایتمش . حتی مشهور (سقراط) بونک ایچون :
 « غروری مانتوسنک دایکارندن طیشاری به فیرلایور . دیرمش . شو افادانه
 کوره بوکلون الله ملامیه آراسنده بیلیم که ناصل وجه شبه و مناسبت کوروشلر؟! »

(قاموس تركى) سنى تأليف ايدر كن شيخ الاكبرك (فتوحات مكيه) سنه ، مولانا جامى نك (نجات) نه مراجعت ايتمش اولسه يدى بوبويوك وحكيم متصوفلرك (ملاييكى) ناصل كوردكلرينى ، (قلندرلك) . نه نظرله باقدقلىرى كورور وقاموسنده او عجيب اللسان تعريفى يازمازدى ؛ چونكه شيخ الاكبرك فتوحات مكيه سندن مأخوذ اولمق اوزره صارى عبدالله افندي نك (مرآت الاصفيا فى ملامية الاخفيا) سنده شو عباره مندرجدره :
 « فى باب التاسع فى عوارف العارف فى ذكر من اتتمى الى الصوفية و ايس منهم فمن اولئك قوم يسمون نفوسهم قلندرية تارة وملامية اخرى وقد ذكرنا حال الملامى وانه حال شريف ومقام عزيز وتمسك بالسنن والآثار وتحقق بالاخلاص والصدق وليس مما يزعم المفتون بشىء واما القلندرى فهو اشارة الى اقوام ملكهم سكر طيبة القلوب حتى خربوا العادات وطرحوا التقليد بآداب المجالسات والمخالطات وساحوا فى ميادين طيبة قلوبهم فقلّت اعمالهم من الصوم والصلوة الا الفرائض ولم يبالوا بتناول شىء من لذات الدنيا كل ما كان مباحاً برخصة الشرع وربما اقتصروا على رعاية الرخصة ولم يطلبوا حقايق العزيمة ومع ذلك هم متمسكون بترك الادخار وترك الجمع والاكتثار لا يترسمون بمراسم [١] والمتزهدين والمتعبدين وقنعوا بطيبه قلوبهم مع الله واقصروا على ذلك وليس عندهم تطلع الى طلب المزيد سواماهم عليه من طيبة القلوب . »

« والفرق بين الملامى والقلندرى : ان الملامى يعمل فى كتم العبادات والقلندرى يعمل تخريب العادات والملامى يتمسك بكل ابواب البر والخير ويرى الفضل فيه ولكن يخفى الاعمال والاحوال ويوقف نفسه مواقف العوام فى هيئته وملبوسه وحركاته واموره سترالاحال لئلا يتفطن له وهو

[١] بوراده بر كليمى يازمه مأخذ منده او قويا مادق .

مع ذلك متطلع الى طلب المزيد باذل مجهوده في كل ما يتقرب به العيسد والقلندرى لا يتقيد بهيئته ولا يبالى بما يعرف من حاله وما لا يعرف بهيئته ولا ينعطف الاعلى طيبة القلوب وهو رأس ماله «

بوعبارہ دن آکلاشیلان مالک خلاصہ سى شودر:

(ملائیہ) دن غیرى اولهق (صوفیہ) میانندن (قلندریہ) نامیلہ برقم تورہ دی . ملائیہ نك حال شریفی، مقام عزیزى ، سنت سنیہ یه تمسکنى ، صدق و اخلاص ایله تحقیقنى یوقاریده ذکر ایتمشدک .

قلندریلر ، سکران حضور جان اولدقلرندن عاداتی بوزدیلر ، آداب مجالسات و مخالطانه تقلیدی ترک ایتدیلر . حضور قلب میدانلرنده سیاحت اینه دکلرندن فرائضدن باشقه نافه صوم و صلاتی آزالدیلر . مباح اولان ماکولات و مشروباتی یه یوب ایچمکده شرعک رخصت اباحه سنه مبالات ایتمه دیلر . حتی بعضاً رخصت شرعیه یه رعایتده بیله اقتصار ایتدیلر . حقایق عزیزى ایسته مه دیلر . بونکله برابر ادخار و جمع واکتشار دنیا یه میل ایتمه دکلری کبی متکلفین ، متزه دین و متعبدین مراسمنه اتباع ایتمه دیلر . قبلرینک الله ایله خوش اولماسنه قناعت ایده رک بونک بیله زیاده سنی ایسته مه دیلر . بونلرده حائر اولدقلری حضور قلندن باشقه زیاده برحالی طلبه میل وانتظار یوقدر . ایمدی ملائیہ ایله آرالرنده کی فرق شودر :

ملائی ، عباداتی اخفا ایدر ، قلندری ، عاداتی تخریب ایدر . ملائی ، بوتون اسباب برتوخیره تمسک ایدر ؛ چونکه فضلی اوراده کورور ؛ فقط اعمال و احوالی کیزلی طوتار . حالی بویله کیزله دیکی آکلاستلماق ایچون عوام خاق کبی عوامک آراسنه صوقولور ، اونلر

كبي حرڪاتده بولونور . مع مافيه طلب مزيده مائل واستحصال قرب
الهي به جهد واقتداريني باذدر . قلندري ايسه سرمايه سي يالكز
حضور قلب اولديغندن حالني بيلديرن و بيلديرمه ين قيافت و هيأت
ايه تقيد ايمز . مبالا تسزلي بوتون حالندن آكلاشيلير .

مولانا عبدالرحمن جامي ده (نفعات الانس) نده قلندريلرك
مسلكني همان بولوده تعريف ايتدكن و اونلرك ملاميله يالكز عدم
ريا جهتندن مشابه اوله بيله جكني قيد ايله دكن صوكره ديوزكه :
« اما شول طائفه كه ؛ زمانزده قلندريك آديله معلوم اولمشلردر .
و اسلام ربه سني بويونلرندن چيقارمشلردر و بوعد اولونان اوصافدن
خاليلردر . بواسم اونلره عاريتدر . آنلره (حشويه) ديرلرسه لايقدر . »
[نفعات الانس ترجمه سي ص ۲۰]

*
*
*

طائفه سنك عنواني ده ، مسلكنك عرفاني ده بويه عجيب و غريب
تلقيله اوغرايان (ملاميه) لوم و ملامتك يوقاريده تعريف اولونان
معنالنرندن مأخوذ اوله رق اعظم عرفاي امتدن - بينه يوقاريده عرض
قيلنان - طائفه عارفه و يرلمش عنوان مخصوصدر .

اوطائفه عارفه رجا عالیه سی ، عجب و ریادن زیاده قانچدقلری
جهتله سیرت ظاهره لرندن سیرت باطنه لرینه انتقال ایدیله مهیه جک احوال
و افعال و اطوار و اقوال اختیار ایدیه رکه عوام ایله عوام ، خواص ایله خواص
اولمشلر ، ماهیت حقیقه لرینی سزدرمه مهی ، عوام آراسنده قیافت
و هیأتجده تحیز و تمیز ایتمه مهی شعار مسلك اتخاذ ایتمشلردر .

فتوحات مکيه نك برچوق مواضعده طائفه مشارالها برلسان توقير
ایله ثنا ایدلمش ، فتوحاتک آریجه بربابی ده بونلره تخصیص اولمشدر .

عثمانلی ارباب معارفی میاننده علمی ، اخلاقی ، ادبی ، سیاسی آثار
 قلمیہ سیلہ مشار بالبنان اولان شارح مشنوی (صاری عبدالله افندی) فتوحات
 مکیه بی بالذات استنساخ ایدرکن ملا میہ عائد تدقیقات و توصیفاتی اخذ
 و جمع و عربجه عبارہ ایله (مرآت الاصفیاء فی صفات الملامیة الاخسیا) نامیلہ
 بر اثر وجودہ کتیرمش ، سید شریف جرجانی نک (تعریفات سید) نده ،
 شیخ نصوح بن اسماعیل الرومی نک (ریاض الصحیحین) نده ، علی بن عثمان
 غزنوی نک (کشف المحجوب) نده ، کمال الدین حریری نک (بیان وسائل الحقائق
 فی بیان سلاسل الطرائق) نده ملا میہ مشار الیہادن برلسان ستایش و حرمتہ
 بحث ایدلمشدر .

راقم الحروف ، بورسالہ عاجزانہ سندہ سلف صالحینک مظهر تجیل
 واحترامی اولان ایشتہ او ملا میہ قدیمہ عائد تعریفات و توصیفاتک
 جمع و تلخیصنہ و ملا میہ وسطی و اخرایہ عائد روایات و معلوماتک دم
 درجنہ چالیشه جاقدر . و من الله التوفیق .

